

Rastande simfåglar m.m. i Asköviken 1993

Thomas Pettersson

För trettonde året i rad taxerades dopplingar, andfåglar, sothöna m.fl. arter i Asköviken under perioden 1 april till 30 maj. För bakgrund, metodbeskrivning och en sammanfattning av resultatet från åren 1981-92 hänvisas till Pettersson (1992). Våren 1993 utfördes taxering vid 52 tillfällen, vilket är rekordmängda i sammanhanget. Genomsnittet för de föregående åren är 40 taxeringar per år. Liksom var fallet de fyra närmast föregående åren var viken helt isfri när taxeringarna inleddes den 1 april samtidigt som vintern innan för sjätte gången i rad kan betecknas som ovanligt mild. Antal taxeringstillfällen samt datum för islossning 1981-93 redovisas i tabell 1.

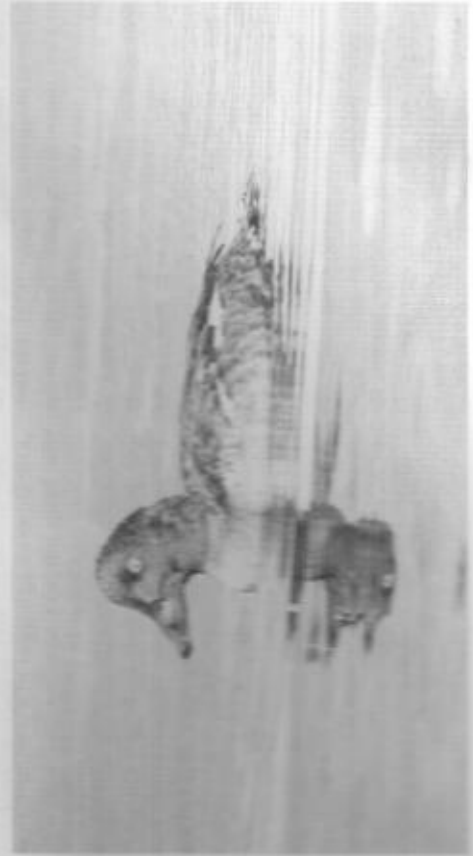
Aprilvädret gjorde åtminstone inledningsvis skäl för sitt rykte och flera räkningar fick inställas, t.ex. 6, 7 och 18 april, på grund av

nederbörd i olika former. I slutet av april

Tabell 1 Antal räkningstillfällen per år och datum för islossning, d.v.s. första dagen då hela viken var isfri. Åren 1989-93 var viken isfri vid första räkningstillfället den 1 april.

År	Antal räkningar	Datum för islossning
1981	34	13.4
1982	45	16.4
1983	43	20.4
1984	43	22.4
1985	24	8.5
1986	42	1.5
1987	31	26.4
1988	45	16.4
1989	41	
1990	35	
1991	46	
1992	45	
1993	52	

Knipa, bona. Foto Tero Niemi.

Tabell 2. Årsvisa högstanoteringar 1981-93 under månaderna april och maj (-) = ej taxerad.

Art	År													
	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	
Storlom	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0
Släggdopping	206	140	173	196	128	122	154	194	182	118	136	147	128	0
Gråhakedopping	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0
Svarthakedopping	9	6	6	4	4	2	0	2	1	0	1	0	0	0
Svarthalsad dopping	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rödrom	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Häger	1	1	1	2	1	1	1	1	4	3	5	2	6	5
Knölsvan	15	7	18	14	7	11	8	13	19	6	19	12	2	2
Sångsvan	4	5	9	2	0	0	1	0	21	2	4	2	2	2
Sadgås	0	12	34	26	0	16	210	29	14	0	110	0	1	1
Blåsås	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Grågås	7	12	12	6	44	8	27	15	43	34	67	71	83	0
Snobgås	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kanadagås	2	4	8	8	17	8	25	21	15	12	8	15	68	0
Vinknådad gås	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	3
Blåsänd	76	21	28	6	10	18	8	38	24	6	9	14	9	0
Snatterand	2	0	0	0	0	0	2	2	1	0	1	0	0	0
Kricka	64	28	29	52	46	58	39	88	61	23	20	80	50	0
Gräsund	25	36	35	31	86	49	74	71	98	32	33	72	98	0
Stjuttand	11	0	3	2	0	0	0	1	1	2	0	5	0	0
Arta	2	2	4	0	0	0	0	2	9	3	2	4	3	0
Skedand	3	6	12	2	2	5	2	9	2	4	3	6	4	0
Brunand	37	38	39	62	20	23	31	44	31	13	16	22	13	0
Vigg	162	143	124	120	126	64	91	163	141	161	102	234	129	0
Bergand	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Knipa	82	97	110	76	59	46	52	76	90	45	71	79	130	0
Salskrake	13	8	14	7	12	2	3	7	27	23	9	28	17	0
Storskrake	97	21	166	20	12	9	18	21	34	41	269	54	124	0
Rorböna	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sothöna	326	199	223	228	137	102	146	118	233	199	223	272	264	0
Trana	0	0	0	1	0	0	2	3	2	2	1	1	2	0
Tofsvipa	0	20	8	0	0	2	2	0	30	0	6	6	3	0
Brushane	23	28	54	4	15	25	22	83	8	40	4	30	38	0
Småspov	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Storspov	1	0	2	7	12	4	18	0	0	0	0	0	0	0
Svartsnäppa	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Glutsnäppa	2	0	0	0	0	0	6	0	0	0	0	0	0	0
Skojssnäppa	0	0	0	0	0	2	1	4	1	0	0	0	3	0
Grönbensnäppa	0	6	0	0	0	10	6	25	4	0	5	0	0	0
Drillsnäppa	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Dvärgmåls	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	1	1	0
Sktrattnäs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	90
Stiltrut	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gråtrut	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Havstrut	0	2	1	2	4	4	6	3	2	1	2	4	5	0
Fiskträna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Silvertärna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	16	0
Svarttärna	0	0	0	0	0	0	40	17	14	9	5	5	13	0

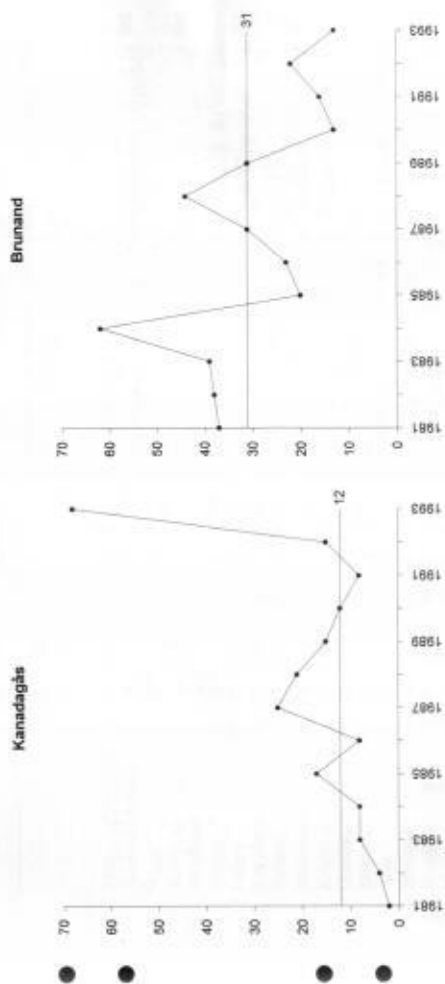
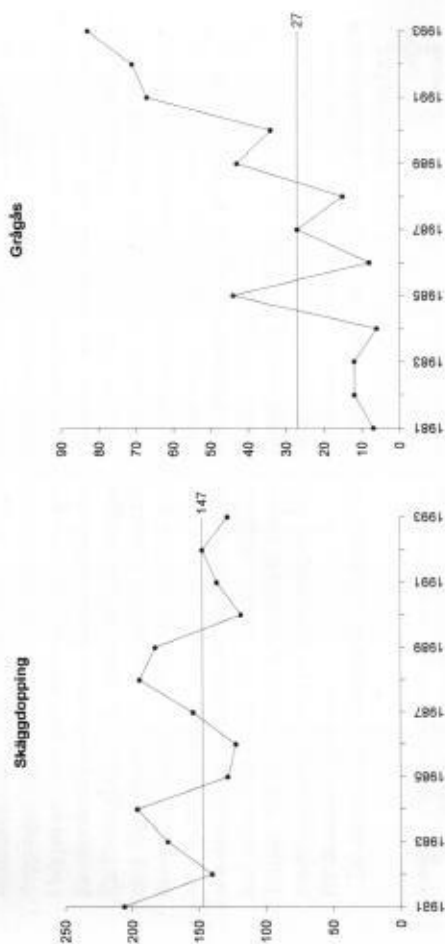
förfätrades väderd avsevärt och i maj upplevdes sommarvärme med temperaturer på uppåt +25°. Det fina väderet bidrog starkt till den långa och nästan obrutna sviten av taxeringar fr.o.m. 22 april t.o.m. 30 maj - endast en räkning, den 24 maj, fick inställas på grund av åska och regn. Glädjande nog är årets protokoll helt fria från noteringar om störande båttrafik i viken.

Fältarbetet 1993 utfördes av följande personer (med antal taxeringar inom parentes): Niclas Andersson (4), Ola Björlin (5), Ulf Carlsson (3), Lars Dahlberg (7), Daniel Green (4), Hans-Olof Helkivist (6), Håkan Johansson (6), Gunnar Lignell (5), Thomas Pettersson (3), Markus Rehnberg (3), Pentti J. Tatti (6). Projektet har bedrivits med stöd av Asköviksfonden WWF. Jag vill också passa på att framföra ett tack till ägare av och anställda på Tidö slott för hjälp med borttagande av skymmande träd.

Resultat

Dagsvisa taxeringsresultat återfinns i appendix 1 och högstanoteringarna under hela

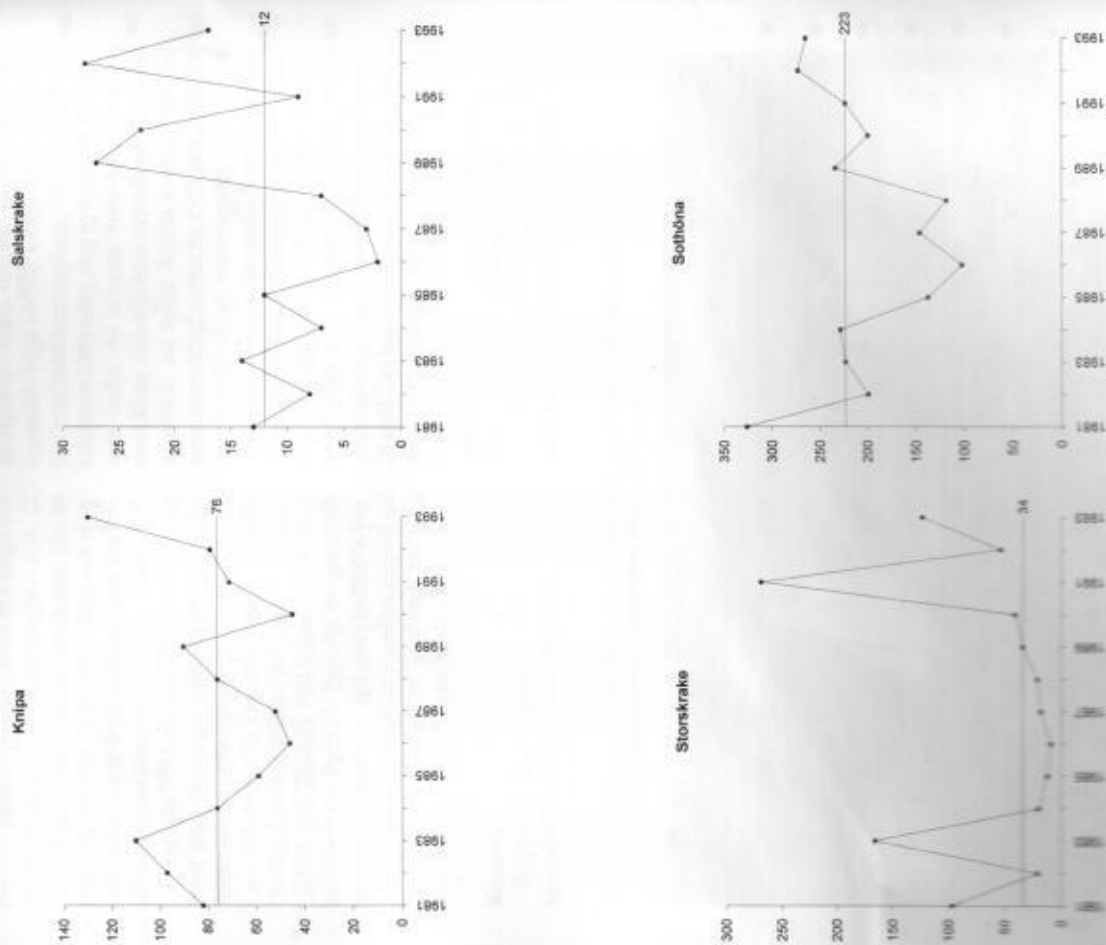
perioden 1981-93 i tabell 2. För några arter åskådliggörs variationerna mellan åren grafiskt, se figur 1. Årets resultat kännetecknas av mestadels höga värden. Grågäsen fortsätter att öka men även kanadagäsen, vars ökning bröts i slutet av 1980-talet, slog nytt rekord. Knippan, som under de senaste åren haft en svag utveckling, slog också den nyttrekord. Sothönan uppvissade sin tredje högsta notering genom åren, överträffad endast av 1981 och 1992. En period med dåligt väder under den tid då sothönan topparkanske medförde att vi missade ett ännu högre antal. Bland glädjemeniga måste också nämnas att svarttärnans snabbt vikande trend bröts i år samtidigt som årets första observation gjordes ovanligt tidigt, redan den 28 april. Det kan naturligtvis vara tillfälligheter, men iakttagelserna inger onekligen ett visst hopp om en återetablering. Av de mer specialiserade simänderna lycks årtan och skedanden hålla ställningarna bra och kanske t.o.m. ökar medan snatteranden åter har tappat fästet i viken och saknades helt för andra året i

Figur 1 Variationen i högsta notering hos ett urval arter. I figurerna visas medianvärdet med ett horisontellt streck.

Gränsönd, hane. Som mest sågs 98 gräsönder i Asköviken under våren 1993. I bakgrunden syns en skrattnäs, som misstänks dramatiseri i Asköviken. Foto Bo Söderberg.

Figur 1 Variation i hjälpa notering hos ett urval arter. I figurerna visas medianvärdet med ett horisontellt streck.

rad. Några arter går dock kraftig. Framför allt gäller det brunanden som tangerade bottenrekordet från 1990. Även skäggdoppingen ligger långt under noteringarna från i början av 1980-talet och knölsvansen svarade för ett ordentligt botennapp. Skrattnäs räknades för första gången i år. Arten häckade tidigare med flera tusen par, men antalet minskade dramatiskt i slutet av 1980-talet och försvann som häckfågel. På grund av kolonins storlek och den tid det medförde att uppskatta antalet har skrattnäs tyvärr inte räknats tidigare. Trender hos de talrikast uppträdande arterna redovisas i tabell 3, dels för hela perioden, dels för de senaste sju åren.

De långsiktiga trenderna är naturligtvis av

Tabell 3 Trender hos de talrikast noterade arterna under dels hela perioden 1981-93, dels för de senaste sju åren 1987-93; > = negativ trend, < = positiv trend. För arter med högst hälften lika värden anges den statistiska säkerheten (P). Spearman rangkorrelation, ensidig; r² = determinationskoefficienten (förklaringsgraden) uttryckt i procent; N.S. = ej signifikant.

Art	Långsiktig trend 1981-1993		Kortsiktig trend 1987-1993	
	r ² %	P	r ² %	P
Skäggdopping	> 19	N.S.	> 41	N.S.
Svarthakedopping	> 75		0	5
Häger	> 65		> 45	
Knölsvan	0	3 N.S.	0	7 N.S.
Sängsvan	0	2	> 18	
Säckgås	0	0	> 36	
Grågås	> 70	<0.01	> 86	<0.01
Kanadagås	> 42	<0.05	0	1 N.S.
Blåsned	> 17	N.S.	0	0 N.S.
Snattarand	0	1	> 56	
Kricka	0	0 N.S.	0	1 N.S.
Grässand	> 23	<0.05	0	1 N.S.
Sjöstare	0	2	0	2
Arta	> 17		> 23	
Skoldud	0	0	> 10	N.S.
Brunand	> 46	<0.01	> 51	<0.05
Vigg	0	1 N.S.	0	5 N.S.
Knipa	0	1 N.S.	> 25	N.S.
Salskrake	> 17	N.S.	> 33	N.S.
Storekrake	0	9 N.S.	> 80	<0.01
Sothöna	0	2 N.S.	> 67	<0.05
Brushane	0	1 N.S.	0	0 N.S.
Havstrut	> 21		0	0 N.S.
Svartarna			> 58	<0.05

störst intresse. Trenden på kort sikt, d.v.s. de senaste sju åren, är för flertalet arter positiv och indikerar i allmänhet en återhämtning efter de kalla vintrarna i mitten av 1980-talet. De tydligaste exemplen på det senare utgörs av salskrake, storskrake och sothöna. Två arter visar en rakt motsatt utveckling med en accentuerad negativ trend, nämligen skäggdopping och brunand. De båda arterna uppvisar dessutom en intressant samvariation med, grovt sett, ett par år med uppgång följt av nedgång. Denna samvariation, som är statistiskt signifikant (r_s = 0.799, P < 0.01, Spearman rangkorrelation, ensidig), är svår att förklara med tanke på arternas i princip olika födoväl. Skäggdoppingen är i huvudsak fiskätare medan brunanden livnar sig på mindre animalier, t.ex. små kräftdjur, och vegetabilier, i första hand kranstäger *Chara* spp. (Cramp & Simmons 1977). Möjligt står förklaringen till arternas minskning att finna i övervintringsområdena, som tycks sammanfalla åtminstone till viss del (Alerstam 1982, SOF 1990). Årminstone brunanden har minskat starkt även på andra håll i landet under 1980-talet, t.ex. i Uppland (Amcoff m.fl. 1992). Isammanhanget bör också pekas på svarthakedoppingen, som under projektperioden praktiskt taget helt har försvunnit från Askövikens.

Litteratur

Alerstam, Th. 1982. *Fågelnyttning*. Signum, Lund.
 Amcoff, M., Douhan, B., Edholm, M., Haavisto, S., Rosengren, O., Tjernberg, M. & Westin, P. 1992. Fågelrapporteringen, Uppland 1991. *Fåglar i Uppland* 19: 169-215.
 Cramp, S. & Simmons, K.E.L. (Eds.) 1977. *The Birds of the Western Palearctic*. Oxford University Press, Oxford.
 Pettersson, Th. 1992. Vårastande simfåglar m.m. i Askövikens 1981-1992. *Fåglar i Västmanland* 23: 46-52.
 SOF. 1990. *Sveriges fåglar*. 2:a uppl. Stockholm.
 Thomas Pettersson
 Härnevigatan 3 A
 723 41 Västerås

Appendix I (forts.)

Art		Maj		Art		Maj	
SKDOP	69	73	53	34	59	53	60
RÖDRO	1	5	1	1	1	1	1
HÄGER	1	5	1	1	1	1	1
KNSVA	1	5	1	1	1	1	1
SASVA	1	5	1	1	1	1	1
BRGÅS	28	25	2	38	11	41	9
GRGÅS	3	3	4	2	3	7	4
KAGÅS	2	3	5	7	4	2	2
BLAND	2	3	5	7	4	2	2
KRICK	2	2	7	27	18	16	4
ANPLA	10	8	7	27	18	16	4
ARTA	2	2	7	27	18	16	4
SKAND	1	1	7	27	18	16	4
BRAND	2	8	5	2	6	2	7
VIGG	54	24	16	16	4	9	8
KNIPA	8	1	4	4	1	4	1
MEMER	8	1	4	4	1	4	1
SOHON	47	49	28	19	52	59	41
TRANA	8	12	8	16	4	9	8
HATRU	19	19	14	35	20	3	2
SKMAS	8	38	14	35	20	3	2
BRHAN	8	38	14	35	20	3	2
TOVIP	2	2	2	2	2	2	2
DVMAS	2	2	2	2	2	2	2
SITÄR	1	1	1	1	1	1	1
SVTÄR	1	1	1	1	1	1	1

Art		April		Art		Maj	
SKDOP	1	2	3	4	5	6	7
HÄGER	5	18	14	18	12	10	11
KNSVA	1	2	2	2	2	2	2
SASVA	1	2	2	2	2	2	2
GRGÅS	4	28	8	7	21	15	8
KAGÅS	68	2	4	15	4	1	1
BLAND	2	2	2	2	2	2	2
KRICK	56	98	72	5	40	29	7
ANPLA	2	2	2	2	2	2	2
SKAND	2	2	2	2	2	2	2
BRAND	2	3	4	13	2	5	3
VIGG	30	70	67	34	81	52	59
KNIPA	75	130	87	22	109	35	65
SASKR	6	16	5	12	17	13	5
MEMER	9	35	25	8	10	18	25
SOHON	123	184	145	178	184	130	197
TRANA	2	2	2	2	2	2	2
TOVIP	2	2	2	2	2	2	2
BRHAN	2	2	2	2	2	2	2
TROCH	3	3	3	3	3	3	3
SKMAS	3	3	3	3	3	3	3
HATRU	1	1	1	1	1	1	1
SVTÄR	1	1	1	1	1	1	1

Appendix I. Dagar som räknades för de räknade arterna i april och maj 1993. Datum då ingen räknare genomfördes har utelämnats i tabellhuvudet. Artnamnen har av förkortade namn. Förkortningarna, som är desamma som används i ringmärkningsmanus, är bildade genom de två första bokstäverna i förledet plus de tre första bokstäverna i efterledet, t.ex. SKDOP = Skäggedopping. Undantagen utgörs av KRICK = Kricka, ANPLA = Gräsand, MEMER = Storskrake och TROCH =